Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

ilahiyatdergi@gumushane.edu.tr | http://dergipark.gov.tr/tr/pub/gifad | ISSN: 2146-7900 | Cilt: 15 Sayı: 2

Kutsalın Moderniteyle Eklemlenmesi: Muhafazakâr Gençlerin Kutsal Algılarındaki Gelişim Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma

The Articulation of the Sacred with Modernity: A Sociological Research on the Development of Sacred Perceptions Among Conservative Youth

Yusuf Yaralıoğlu[1*]

Geliş Tarihi: *02/02/2026*

Kabul Tarihi: *11/06/2026*

DOİ: *10.53683/gifad.1879695*

[1]*Dr. Öğretim Üyesi, Erciyes Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Bilim Dalı / Asst. Prof., Erciyes Universty, Faculty of Teology, Department of Sociology of Religion*

Kayseri / Türkiye

yusufyaralioglu@erciyes.edu.tr

orcid.org/0000-0003-0966-5925

**Sorumlu Yazar / Corresponded Author*

Telif Hakkı: *Gümüşhane Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Gümüşhane, 29000, Türkiye. Bütün hakları saklıdır.*

Copyright: *Gümüşhane University, Faculty of Theology, Gümüşhane, 29000, Türkiye. All right reserved*

İntihal: *Bu makale özel bir yazılım ile taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir*

Plagiarism: *This article has been scanned by special software. No plagiarism was detected.*

Öz

Bu makalede muhafazakâr gençlerin yeni kutsallarının geleneksel kurumlara nasıl eklemlendiğine odaklanılmaktadır. Gündelik yaşamda genç kuşak, gelişen teknolojik araçlar, sosyal medya ve iletişimsel ağlar sayesinde kutsala yeni anlamlar yüklemiştir. Yeni kuşak muhafazakâr gençler, anlam yükledikleri dini ve siyasal kutsalları, sosyal medya ve ağlar üzerinden yeniden kurgulamış ve mevcut sabitelere ve kutsallara ek olarak sosyal medyayı yeni kutsal alan olarak belirlemişlerdir. Araştırmada yeni kutsal kurumların başında sosyal medya ve dijital alanın geldiği anlaşılmış ve muhafazakâr genç bireylerin bireysel özgürlük alanı için sosyal medyayı bir araç olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Ancak muhafazakarlık düşüncesi için önemli olarak görülen aile, din, kültür gibi kurumların muhafazakâr genç kuşaklarda önemini ve kutsal yerini hala koruduğu gözlenmiştir. Her ne kadar cami, aile, dini kurumlara olan sadakatleri devam etse de sanal alemin hayatları üzerindeki etkisi görünür bir şekilde ortaya çıkmıştır. Araştırma bulguları, kutsal addedilen kurumlara yönelik toplumsal hassasiyetlerin korunması ve kuşaklararası aktarımında aile kurumunun belirleyici bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Genç muhafazakarlarda yeni kutsal anlayışın araştırıldığı bu metinde kutsalın dijitalleşme ile birlikte biçim değiştirdiği bu anlamda inanç ve dinin toplumsal alandaki etkisine dair inancın zayıflaması değil anlamın yeni kurumlar üzerinden tanımlandığı gözlenmiştir. Özellikle yeni kutsal kurumların başında sosyal medya ve dijital alanın geldiği anlaşılmış ve muhafazakâr bireylerin bireysel özgürlük alanı için sosyal medyayı bir araç olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Son tahlilde bu makale muhafazakâr genç bireylerin sanal alanda oluşan yeni kutsal anlayışlarını ortaya çıkarmayı amaçlamaktadır. Makale sosyolojik bir yaklaşımla sekülerleşme, modernleşme ve kuşaklar arası kutsalın dönüşümünü konu edinmektedir. Çalışmada öncelikle anlayıcı yaklaşım benimsenerek, nitel yöntemin dokümantasyon yöntemini kullanmış ve nitel yöntemin mülakat tekniğine dayanarak hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Kutsal, Toplumsal Değişme, Kuşak Çatışması, Muhafazakarlık.

Abstract

This article focuses on how conservative youths "new sacreds" are articulated into traditional institutions. In daily life, the younger generation has ascribed new meanings to the sacred through advancing technological tools, social media, and communicative networks. New-generation conservative youths have reconstructed the religious and political sacreds they imbue with meaning via social media and networks; thus, alongside existing fixtures and sacralities, they have designated social media as a new sacred space. The study reveals that social media and the digital sphere lead among these new sacred institutions, and positions social media as a tool utilized by conservative young individuals to secure their personal spheres of freedom. However, it is observed that institutions central to conservative thought—such as family, religion, and culture—still maintain their significance and sacred status among the younger conservative generation. Although their allegiance to mosques, families, and religious institutions persists, the impact of the virtual realm on their lives has become visibly manifest. Furthermore, the research findings demonstrate that the institution of the family plays a decisive role in preserving social sensitivities toward institutions deemed sacred and in transferring them across generations. This text, which investigates the new understanding of the sacred among young conservatives, observes that while the sacred has transformed in form alongside digitalization, this does not imply a weakening of faith regarding the societal impact of religion and belief; rather, religious meaning is being redefined through new institutions. Notably, social media and the digital realm emerge as the primary new sacred institutions, serving as a vehicle for conservative individuals to navigate their individual freedom. Ultimately, this article aims to uncover the new understanding of the sacred that has formed within the virtual sphere among conservative young individuals. Adopting a sociological approach, the study addresses secularization, modernization, and the intergenerational transformation of the sacred. Employing an interpretative approach, the study utilizes the documentation method of qualitative research and is structured upon the qualitative interview technique.

Keywords: Sociology of Religion, Sacred, Social Change, Generational Conflict, Conservatism.

Giriş

Muhafazakarlık düşüncesi, hızlı bir toplumsal değişim karşısında fren mekanizması gören ve toplumsal değişme hızını daha itidalli bir şekilde karşılayan kurumları önemseyen bir düşünce sistemi olarak değerlendirilir. Özellikle aile, gelenek, kültür, din, beşerî eksiklik (tecrübe), hiyerarşi, otorite, mülkiyet kurumlarındaki muhafaza etme arzusu muhafazakâr düşüncenin ana temalarını oluşturmaktadır (Heywood, 2015, 85). Ayrıca toplumsal alanda var olan kutsalın, bireyleri bir arada tutan tutkal vazifesi olarak gördüğü değerlendirilmiştir. Makalede muhafazakarlık düşüncesini benimseyen genç bireylerin kutsala yükledikleri anlam, sosyal medya bağlamında ele alınarak yeni kutsal alanın oluşum süreci ve kurumlarının nasıl ortaya çıktığının keşfi amaçlanmıştır.

Yeni muhafazakâr gençlik, geleneksel kutsal alanlara ek olarak dijital ortamları da kutsallık atfedilen yeni sosyolojik alanlar hâline getirmektedir. Ancak bu durum bir kuşak çatışması bağlamında ilerlememiş, genç muhafazakâr bireylerin dini kimliklerine etki eden önemli kurumların başında sosyal medya ve iletişimsel ağ uygulamalarının geldiği tespit edilmiştir. Toplumsal değişim bağlamında kuşaklar arası kutsalın dili de değişim göstermiş ve farklılıklar ortaya çıkmıştır. Nitekim kuşaklar arası farklılıkların en temel nedeni toplumsal alanın yapısında oluşan farklılıktır (Kartal, 2016, 29). Bu bakımdan toplumsal alanda gerçekleşen farklılaşma toplumsal değişmeyle doğrudan ilişkilidir. Toplumsal değişme sosyoloji sözlüğünde, toplumun kültürel, yapısal, ekolojik ve demografik özellikleri bağlamında değişmesi ve ayrıca toplumun yapısını oluşturan toplumsal ilişkiler ağının, toplumsal konuların, birey ve grup davranışlarının, toplumsal norm ve değerlerin tarihsel olarak geçirdiği farklılaşma olarak ifade edilmektedir (Güneş, 2015, 243). Güngör ise toplumsal değişmeyi çözülme, çöküş, tekâmül, ilerleme, gelişme, kalkınma, çağdaşlaşma, modernleşme vb. kavramları içine alan hem de dışında kalan sosyolojik bir kavramsallaştırma şeklinde tanımlamıştır (Güngör, 2021, 2). Toplumsal alanda gerçekleşen değişim ve dönüşüm, kuşaklar arası farklılıkları ve doğal olarak kutsala olan bakışın farklı tanımlarına neden olmaktadır. Sosyoloji bilimi bu değişim ve dönüşümü 19. yüzyıldan itibaren yoğun bir şekilde işlemiştir. Özellikle din sosyologları tarihsel, karşılaştırmalı ve sistematik yaklaşımlarını araştırmalarının temeline yerleştirmişlerdir. Örneğin, A. Comte, E. Durkheim, M. Weber, E. Troetsch, J. Wach, G. Le Bras gibi öncü sosyologlar, modernleşme öncesinde ve sonrasında sosyal değişme sürecini, din kurumunun toplumsal alandaki dönüşümü bağlamında incelenmişlerdir (Okumuş, 2015, 12-13). Ancak modern dönem din sosyologlarının toplumu ele aldığı gelişmeleri ile günümüz toplumsal gelişmeleri farklı bir boyut kazanmıştır. Nitekim günümüzde kendini hızlı ve akışkan olarak gösteren toplumsal değişimler, yeni kutsalların ve yeni toplumsal grupların oluşmasına zemin hazırlamıştır. Eskiden fiziki bir ortamda etkileşim sağlayan insanların günümüzde teknolojik cihazların gelişimiyle ilişkisel bir boyutta yeni kutsallık biçimleri geliştirdikleri anlaşılmaktadır. Özellikle sosyolojik olarak genç kuşakların oluşturduğu yeni grup ve sosyalleşme özellikleri önem kazanmıştır. Nitekim dijital çağ, Z kuşağı, sosyal medya bağımlılığı gibi genelleyici kavramlarla açıklanmakta ve gençlerin dijital alanı kullanmasının salt teknolojik gelişmelerle açıklanamayacağı, aynı zamanda kültürel pratikler, toplumsal beklentiler, gündelik yaşamda ilişkiler ve iletişim kurma ihtiyacı çerçevesinde yeniden kurgulanmaktadır (Demir, 2025, 253).

Bu anlamda makalede ilişkisel alanın ortaya çıkardığı değişim, genç muhafazakâr bireylerde kutsal olarak yaşamlarında yer alan kurumların[1], muhafazakâr düşünceyle yetişmiş bireyler üzerinden önemi irdelenecek ve toplumsal değişimle birlikte muhafazakâr gençlerin inşa ettikleri toplumsal kurumlar tespit edilmeye çalışılacaktır. Muhafazakâr genç kitlenin seçilmesinin temel hedefi toplumsal değişim sürecinde ilişkisel ve seküler alanla bağ kurmalarının aile fertlerinden daha belirgin olarak farklılaşması düşüncesidir. Yani toplumsal dönüşüm muhafazakâr ailelerde yetişmiş bireylerde daha belirgin ve görünür olarak ortaya çıkmaktadır. Nitekim kurucu sosyologlardan, Weber, Protestan Ahlakı ve Kapitalizm'in Ruhu eserinde toplumsal değişimi anlamaya çalışırken

[1] Genç muhafazakâr bireylerin yaşamlarında yer alan kutsal kurumlardan kasıt muhafazakâr düşüncenin ana maddeleri olarak tasavvur edilmiştir.

Protestan ve muhafazakâr-dindar bireylerin nasıl kapitalist sisteme uyum sağladıklarını araştırmıştır (Weber, 2011, 7). Aynı zamanda sekülerleşme, toplumsal değişim gibi tartışmalarda yine birçok din sosyoloğunun ve sosyoloğun muhafazakâr-dindar gruplar üzerinden anlama çabalarının bir sonucu olarak görülmektedir.[2] Bu makalede ise geçmişten günümüze kadar ulaşmış kutsal kurumların[3] teknolojik gelişmelerle nasıl dönüşüme uğradığı ve klasik din sosyolojisinden farklı olarak günümüz din sosyolojisindeki dönüşümünün 'sosyal medya ve ağ' toplumu bağlamında irdelenmesi bakımdan önemlidir. Bu araştırmada muhafazakâr genç bireyler, dijital ağlar vasıtasıyla aidiyet duydukları kurumları modern yaşamla nasıl eklemlemektedirler ve bu süreçte geleneksel muhafazakarlığın önem atfettiği kurumlara hangi gelişimleri eklemlemektedirler problemini temel almaktadır. Ayrıca araştırma muhafazakâr aile yapısı içinde sosyalleşmiş, kendisini de muhafazakâr olarak nitelendiren eğitimli ve dijital ağ toplumunun aktif bir parçası olan gençlerden oluşmaktadır. Çalışma salt muhafazakâr düşünceyi benimseyen genç bireylerin anlam yükledikleri ve yeni teknolojik gelişmelere uyum sağlayarak dijital alana ayrı bir kutsallık yüklediklerini ve mevcut değer yargılarını inşa etmede önemli kurumlara eklemlemeleri ile diğer çalışmalardan ayrılmaktadır.

1. Araştırmanın Metodolojisi ve Sınırlıkları

Din sosyolojisi disiplini sınırları içindeki "kutsal" kavramının genç muhafazakârlar üzerindeki yeni tezahürlerinin araştırıldığı bu çalışmada, araştırmanın teorik boyutu nitel yöntemin dokümantasyon tekniğiyle, uygulama boyutu ise derinlemesine mülakat yöntemiyle yürütülmüştür. Katılımcılardan elde edilen bilgiler literatürdeki benzer ve farklı çalışmalarla desteklenmiş, çalışmanın farklı yönü ortaya konulmaya çalışılmıştır. Nitel yöntem, insana ilişkin olgu ve olayların toplumsal alandaki realiteyle derinlemesine inceleme fırsatı veren, bütüncül bir yaklaşıma sahip yöntem türüdür. Bu anlamda nitel araştırmalar sosyal olay ve olguların araştırmacının özel betimlemelerine zemin hazırlarken, yapılan araştırmaya ilişkin derinlemesine bilgilerin analizini içerir (Golifshani, 2003, 606). Nitekim nitel yöntemin bireylerin söylem ve görüşlerinden hareketle toplumsal alanda etkili tanımlama yapabilme olanaklarını sağlandığı ifade edilebilir. Bu bakımdan nitel araştırmalarda sayısal ve istatistiki verilerden ziyade katılımcıların yorumlarından hareketle analizler yapılarak bireylerin duygusal ve sosyal ortamlarındaki tutumlarının anlaşılmasına odaklanılır (Karataş, 2015, 63). Bu çerçevede metin inşa edilirken geçmişten günümüze kutsal alanla ilgili yapılan araştırmaların incelenerek bu çalışmanın şimdiye kadar yapılanlardan farkının ne olduğu ortaya konulmak istenmiş ve dokümantasyon yöntemine başvurularak teorik çerçeve ele alınmıştır. Bilindiği üzere dokümantasyon tekniği yayınlanmış eserler, mektup, davetiye, yasal ve hukuksal metinler, okul, devlet, sağlık vb. kayıtları, raporlar, dergiler, gazeteler, günlükler, anılar, fotoğraf ve videolar gibi bir belge niteliği taşıyan yayınlanmış bütün belgeleri kapsayan araştırma kaynağı olarak bilinmektedir (Kıral, 2020, 171). Bu anlamda kutsal kavramı ve toplumsal değişimeler alınırken teorik bilgiler dokümantasyon tekniği ile elde edilmiştir. Araştırmanın bulguları derinlemesine mülakat tekniğiyle elde edilmiştir. Derinlemesine mülakatta araştırmacı, standart bir metne veya görüşmeye bağlı kalmadan, katılımcı ile gelişen konuşma esnasındaki deneyim, düşünce, görüş ve inançları hakkında detaylı bilgiler edinmeye çalışmaktadır (Çapcıoğlu - Açıkgöz, Kalkan, 2022, 218). Nitel yöntem ve teknikleri ile ele alınan bu çalışma Kayseri ili Erciyes Üniversitesinde merkez kampüste öğrenim gören 30 Üniversite öğrencisi ile sınırlıdır. Örneklem büyüklüğü, nitel araştırmalarda veri doygunluğuna ulaşılması esas alınarak belirlenmiştir. Öğrencilerle görüşmelerde birbirini tekrar eden verilerin oluşmaya başlaması görüşmelerin sonlandırılmasını sağlamış ve bu sayıyla yetinilmiştir. Bu

[2] Sosyoloji Fransız ve Sanayi Devrimi sonrası toplumsal değişimin hız kazandığı dönemde ortaya çıkmıştır. Klasik dönem sosyologları bu değişimi modernleşmenin ürettiği kurumsal yapılar üzerinden muhafazakâr grupların gelenek ve sabiteler karşısında nasıl tutum benimsediklerini anlamak için çaba gösterdiler. Toplumsal değişim muhafazakâr toplumlardaki direnç ve değişimi görünür bir şekilde birçok tezahürüyle ortaya çıkarmıştır. Örneğin, Durkheim, İntihar eserinde intihar olgusunun bireysel bir depresyon sonucu değil bireyin toplumsal bağının zayıflaması sonucu oluştuğunu ileri sürmüştür. Bu noktada aile ve din kurumlarının bireyi intihar eyleminden koruyan bir kalkan görevi gördüğünü ifade etmiştir. Bu anlamda Durkheim ürettiği anomi kavramı, intihar türlerinin toplumsal değişimle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir (Durkheim, 2019, 388).

[3] Kutsal kurumlardan muhafazakarlığın ana maddeleri olan din, aile, gelenek, kültür vb. kurumlar kastedilmektedir.

araştırmanın temel amacı muhafazakâr gençlerin eski kutsalları terk etmek yerine moderniteyle birlikte eklemleyerek iletişimsel gelişmeler bağlamında yeni kutsal anlayışlarını sosyal medya ve ağ uygulamaları üzerinden yeniden inşa edip etmediklerini tespit etmektir. Bu çerçevede metin içinde sistematik olarak ele alınması için oluşturulan alt amaçlar ise;

1-Yeni Muhafazakâr gençlerin iletişimsel gelişmeler karşısında ürettiği yeni kutsallıklar var mıdır?

2-Yeni Muhafazakâr gençlerin ürettiği kutsallıklar ile yaşamları arasında paralel bir ilişki var mıdır?

3-Yeni Muhafazakâr gençlerin kutsal alanla kurduğu ilişkide muhafazakâr düşüncenin ana maddelerine eklemlenen yeni ana gündem ve olgular var mıdır?

Bu alt amaçlar bağlamında sorular hazırlanmış katılımcılara sorulmuştur. Katılımcıların ifadeleri metinde deşifre edilirken MAXQDA uygulamasından yararlanılmış ve katılımcıların en sık tekrar ettikleri kutsal kavramlar uygulama üzerinden elde edilmiştir. Ayrıca araştırmada kartopu örnekleme tekniği kullanılmıştır. Bilindiği üzere kartopu örneklem yöntemi bir bireyle temas kurulmasının akabinde, bireyin yardımıyla diğer bireylere zincirleme şekilde ulaşılmasıdır (Kılıç, 2013, 44). Bu teknik çalışmaya katılım sağlayacak olan bireylerin belirlenmesi için kolaylık sağlayan örneklem yöntemlerinden birisidir. Bundan dolayı bu teknik rastgele veya amaçlı bir örnekleme ile yeterli sayıya ulaşılamayacağı durumlarda çoğunlukla tercih edilir.

Araştırmada mülakata katılan bireylerin kişisel bilgileri gönüllü katılımcı onam formunda belirtildiği üzere gizli tutulmuştur. Ayrıca her bir katılımcı rumuz isimler verilerek verilerin gizliliği sağlanmıştır. Katılımcı bireylerin daha rahat konuşabilmeleri için herhangi bir süre sınırı koyulmamıştır. Araştırma mülakatı gerçekleştirilirken araştırmanın amacı, süreci, verilerin nasıl kullanılacağı ve saklanacağı hakkında sözlü ve yazılı bilgilerde katılımcılarla paylaşılmıştır. Mülakat aşamasında elde edilen bulgular tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Elde edilen veriler deşifre edildikten sonra kategorilere ayrılmıştır. Temalar kullanırlarken yorumlayıcı ve betimleyici anlamlar kullanılarak kategorilere ayrılan ifadeler ortaya çıkarılmak istenmiştir. Tematik analizde temel hedef temaları tanımlamak, araştırmaya hitap etmek veya bir konu hakkında bir şeyler söylemek için bu temaları kullanmaktır (Çarıkcı vd., 2024, 128).

2. Kutsal Kavramı ve Sosyolojik Anlamı

Kutsal kavramı sosyoloji sözlüğünde belirli bir düşünce kümesi içinde olan kendinden geçme veya saygı duygusunu artıran şeyler olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca çeşitli olay varlık ve yerlerin insanlarının denetimleri ve anlayışları dışında özel bir değer ve anlam taşıyan şeyler şeklinde de tanımlanmaktadır (Güneş, 2015, 161). Tanımdan hareketle toplumsal alanda kutsal salt din merkezli bir kavram değil, toplumsal alanda var olan özel anlam taşıyan kurumların varlığına işaret etmektedir. Nitekim Amerikalı sosyolog ve aynı zamanda muhafazakar düşüncenin önemli temsilcilerinden olan Robert Nisbet, ilk başyapıtı 'The Quest of Community' (Cemaat Arayışı 1953) eserinde aile, kilise, yerel topluluklar gibi birey-toplum arasında önemli tampon görevi gören aracı kurumların önemini incelemiştir (Turner S., 2006, 715). Yani toplumsal alanda kutsal kurumların varlığına dikkat çekmiştir.

Kutsal kavramı diğer bir sosyoloji sözlüğünde dindışı kurumlarla karşıtlık içinde olan kavram şeklinde tanımlanmaktadır. Çünkü kutsalda huşu duygusu hakimdir ve ilk dönem sosyologları dini, bir Tanrı ya da tanrılara olan inançla değil kutsala gönderme yaparak açıklamaya çalışmışlardır. Bundan dolayı toplumsal alandaki karşılaştırma yapmayı ve araştırmayı daha olanaklı hale getirdiği düşünülerek kullanılmışlardır (Marshall, 1999,156). Bundan dolayı din ve dini kurumlar (yani kutsal olan her şey) din sosyolojisi disiplini bünyesinde sekülerleşme, küreselleşme kavramları temel alınarak çalışılmıştır. Bu temel yaklaşım din sosyolojisi disiplininin isim babası ve kurucusu olarak ifade edilen E. Durkheim tarafından temellendirilmiştir. Durkheim kutsal ve din dışı ayrımını hem bir toplumsal olgu ve hem de açıklanması gereken bir şey olarak ele almıştır. Durkheim, 'kutsal şeyler

yasaklarla korunan ve tecrit edilen şeylerdir: din dışı şeyler ise bu yasakların hedef aldığı ve kutsal olandan ayrı tutulması gereken şeylerdir' şeklinde ifade etmiştir (Durkheim, 1912, 412). Yani kutsal kavramına yüklenen anlamın din ve din dışı kullanımları ile gündeme geleceğini ileri sürmüştür.

Klasik sosyologlardan Rudolf Otto'da dini sosyolojik bağlamda 'kutsalın tecrübesi' olarak değerlendirmiştir. Otto, kutsal (holy) kavramını etik ve teolojik kullanımlardan ayırt etmek amacıyla beşerî tecrübenin irrasyonel tarafıyla ele almaya çalışır. Yani dini, din yapan en temel öğelerin irrasyonel tarafı olduğunu belirtmektedir (Kalın, 2012, 48). Otto'nun kutsal tanımına bakıldığında, 'kutsalın hissedilmesi, bazen hafif bir gelgitin yayılması içindir. Zihin, derin ve sakin bir tapınma hissiyle dolmaktadır...' şeklinde devam eden irrasyonel ve bireysel tecrübenin temeline yerleştirilen bilinç dışı bir deneyim olarak tanımlamaktadır (Otto, 1950,27). Otto'nun tanımından hareketle kutsal kavramının oluşumu birey ve toplumsal alanın tecrübesi ile ortaya çıkmaktadır. Yani birey ve toplumsal alanı oluşturan insanların kutsalı bilmesi, hissetmesi ve arzulamasıyla tarihin akışında din bağlamında getirdikleri birikimin kutsalı inşa ettiği düşünülebilir. Son tahlilde Otto kutsalın (din), rasyonel ve irrasyonel unsurlarla bütünleşmesi ile oluştuğunu ifade etmesi ve ona göre bu uygunluk kriterini sağlayan en temel din Hristiyanlık olduğunu ileri sürmesidir. Ayrıca dini bilinç de insan kudretini aşan bir güç ve korku halini alan tarif edilemez tecrübelerdir (Otto, 1950).

Kutsal kavramı, kurucu ve klasik sosyologların ileri sürdükleri teoriler çerçevesinde iki ana damara ayrılmaktadır. Birincisi, Durkheim'ın ifade ettiği kutsal kavramıdır. Bu kavram salt bir din merkezli okunmasına karşı çıkılan ve din ile bütünleşmiş şekliyle ele alınmaktadır. İkinci görüş ise Rudofl Otto 'nun bireyin bilinç dışı bir yaklaşımla bireyin içsel bir motivasyonla elde ettiği büyülü ve insan zihnini aşan konuları içeren psikolojik bir süreçtir. Her iki görüşte de üretilen kutsal kavramının toplumsal alandaki özüne ve işlevine odaklandığı anlaşılmaktadır. Ancak kutsal kavramını ele almak gerçekten zordur. Nitekim Subaşı (2000), kutsal kavramını dinsel bir açıklama ile bütünleştirmektedir. Ona göre ne birey olarak insan ne de toplum kutsaldan kendisini ayıramaz: 'İnsan kutsalıyla birliktedir'. Dolayısıyla kutsal tükenmeye, dışlanmaya ve görmezden gelinmeye başlandığı durumlarda bile insan ve toplum kendisi için kutsallaştırma faaliyetinde bulunmaktan geri durmamaktadır. Bu anlamda kutsal kavramını tek bir açıdan ele almak zordur (Subaşı, 2000, 63). Berger'e göre kutsal hakkında akla gelen ilk tanımlama, onun dindışının zıddı olduğudur. Bu çerçeveden bakıldığında kutsi olarak görülmeyen her fenomen profandır (Türk Dil Kurumu, 2026)[4]. Dolayısıyla gündelik hayatın rutinleri, aksi ispat edilmedikçe sosyolojik perspektife göre profan kavramı çerçevesinde değerlendirilmektedir (Berger, 1993, 56). Sosyolojik bakış açısına göre kutsal (sacre) ve kutsal olmayan (profane) kategorileri birbirinden iki ayrı alan meydana getirmektedirler. Mensching (2012) ise kutsal kavramını din ile bütünleştirmiş ancak sosyolojik bir kurum olan aile ile ele almıştır. O, aile kurumunu kutsal olarak nitelendirmiş ancak ilk sosyolojik teşekkül olan aileyi kutsal dışı cemaatlerin en eski en ilkel dini cemaat olarak tasavvur etmiştir. Yani ailenin meydana getirdiği ilk organik ve kutsal dışı cemaat, insanlığın ilk devrelerinde bir dini cemaat olarak görülmektedir. Dolayısıyla aile kurumu toplumsal değişim ve sosyolojik literatürde kutsal kabul edilen ve ilk ilahi kuvvetlerin hissedildiği kurum olarak ön plana çıkmaktadır (Mensching, 2012, 33). Mensching'in dikkat çektiği kutsal kavramı geleneksel-din merkezli bir dönüşümün sebep olduğu toplumsal değişme sürecine dikkat çekmektedir. Hatta ona göre aile kurumunun ilk arkaik dönemlerinde aile reisi, aynı zamanda bu cemaatin dini lideridir. Bu kanıya Roma dinlerinin, yerel milli dinlerin de neden olduğunu savunmaktadır. Bu anlamda aile kurumu arkaik dönemlerde özel ve gerçek manada organik bağların ötesinde, bizzat kendini bağlayan müşterek kutsal bir temele sahiptir.

Kutsal kavramı sosyal bilimcilerin, sosyologların ve aynı zamanda din sosyologlarının yakından ilgisini çeken bir kavram olarak görülmektedir. Ancak günümüz modern toplumlarında gelişen iletişim teknolojileri, kutsal kavramının da kurumsal anlamda değişimine neden olmuştur. Bu

[4] Profan kavramı TDK sözlüğünde dinle ilişkisi olmayan din dışı şeklinde tanımlanmaktadır. Detaylı bilgi için bkz: https://sozluk.gov.tr

süreç bir toplumsal değişim sürecidir. Dolayısıyla geçmişten günümüze her toplum toplumsal değişme ile muhatap olmuştur. Özellikle din sosyolojisi disiplini ve sosyoloji disiplini kurucuları 19. yüzyıl öncesi ve sonrası toplumsal değişime odaklanmışlardır. Bu bakımdan teorik yaklaşımlarını bu değişim ve dönüşüm sürecinin temeline yerleştirmişlerdir.

3. Toplumsal Değişme ve Kutsal'ın Dönüşümü

Sosyolojik literatürde sosyal/toplumsal değişme kavramı gelişmeyi hatta modernleşmeyi ifade eden bir kavram olarak tezahür etmiştir. Oysaki bu yaklaşım 19.yüzyıl sosyologlarının veya sosyal bilimcilerin Kıta Avrupası merkezli yaşadığı toplumsal dönüşüm deneyiminin bir parçası olarak değerlendirilmiştir. Toplumsal /sosyal değişme her bir toplum özelinde modernleşme, sekülerleşme, ilerleme, çözülme, muhafazakarlaşma, devrimler gibi ana kavramlar etrafında araştırılan ve teorik yaklaşımları üretilen bir süreci ifade etmektedir (Güngör, 2021,2). Toplumsal değişme farklı hız ve boyutlarda da olsa her toplumda gözlenen ve o toplumun bütün kurumlarını etkileyen bir süreç olarak ifade edilmektedir. Ekonomi, siyaset, iletişim gibi temel toplumsal kurumların insanları ilgilendiren icat, buluş ve keşiflerin ortaya çıkardığı radikal dönüşüm zamanları toplumsal değişiminde en hissedilebilir zamanları olarak değerlendirilmektedir (Özer, 2002, 561). Toplumsal değişme; gelişme, evrim, devrim kavramlarını merkeze alarak açıklamaktadır. Bu açıdan toplumsal değişme, statik olmaktan (durağanlıktan) çok dinamik sürece odaklanan bir süreci ifade etmektedir. Ertit, kutsal alanla ilgili yaptığı sekülerleşme tanımında; belli bir toplumda belli bir zaman dilimi içerisinde doğa üstü alanın, dinin, dinimsi yapıların, halk inançlarının ve diğer tüm doğa üstü öğretilerin (kutsal olan her kurumun) bireysel ve toplumsal düzeydeki prestijlerinin ve gündelik yaşamı şekillendirme kuvvetlerinin azalması olarak ele almıştır (Ertit, 2020, 47). Yani Ertit, sürece odaklanarak bir zaman dilimini işaret edip kutsal algısının zamanla değişmesine odaklanmaktadır. Bu anlamda toplumsal değişim gelişen toplumun yeni kurumlar ve icatları karşısında ürettiği kurumlarla doğrudan bağlantılıdır. Özellikle sanal ortamın oluşturduğu yeni sanal kimlikler, sanal aidiyetler, sanal kurumlar bu değişimin en temel belirleyicisi olarak ortaya çıkmıştır. Hatta günümüz toplumlarını çalışan din sosyologları, sosyologlar ve sosyal bilimciler yeni toplumsal yapıyı ağ toplumu olarak nitelendirmişlerdir. Özetle günümüz toplumları için hızlı bir değişimden geçilirken, sosyal bilimlerin giderek yoğunlaşan ve sosyal değişimi açıklama çabalarında iletişim süreçlerinin ve teknolojilerinin merkezi bir yerde olduğu belirtilmektedir (Durdağ, 2017, 270). Bu anlamda toplumsal değişimi, iletişim kavramını ve toplumsal dönüşümdeki yerini daha iyi anlayabilmek için kavramın kökenine ve sürecini açıklamaya odaklanılmalıdır.

Kıta Avrupası merkezli oluşan literatür göz önüne alındığında araştırmada iletişimden kastedilen communication kavramıdır. Latince 'communis' kavramı communicate kelimesinin kökenidir ve 'ortaklık, toplulukla bir arada hareket etme, iletişim kurma' gibi anlamlara gelmektedir (Etymonline, 2026).[5] Communicate fiili ise 'katılmak, paylaşmak, haberleşmek, beraber olmak' vb. anlamlara gelmektedir (Etymonline, 2026).[6] Görüldüğü üzere Kıta Avrupası merkezli iletişimsel kavramlar bir topluluğu, cemaati bir arada yaşayan insanları betimleyen kökene sahiptir. Dolayısıyla sosyolojik olarak toplumu ilgilendiren bu kavramın elbette iletişimsel gelişmelerde önemini kavramak gerekir. Özellikle yeni sosyalleşme kurumları olan sosyal medyanın sosyolojik olarak gençlerin ilgi odağı olduğu bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca iletişimsel gelişmelerle birlikte teknoloji toplumu olarak nitelendirilen genç kuşaklarda değer oluşturma, kültürel devamlılık gibi birçok etmenin artık sanal ortamlarla ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Şener, 2021, 551).

İletişimsel gelişmelerle birlikte küreselleşen dünyada genç bireyler sınırsız 'özgür' olma vaadiyle somut ve fiziksel olmayan bir mekânda yeni toplumsallıklar ve yeni kutsal alanların oluşumuna zemin hazırlamaktadırlar. Elbette bu yeni toplumsallık dönüşen toplumun merkezinde yer alan kutsal kurumlarında ilişkisel bir şekilde fiziki olmayan ama aynı duygu ve düşünceleri oluşturan bir zeminde yeniden buluşma ve kavşak noktasına dönüşmektedir. Dünyanın birçok

[5] Detaylı Bilgi için bkz. https://www.etymonline.com/search?q=communis%20
[6] Detaylı Bilgi için bkz. https://www.etymonline.com/search?q=communicate

ülkesinde olduğu gibi Türkiye'de de iletişimsel gelişmeleri en yakından takip eden grup genç kuşak olarak göze çarpmaktadır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). Özellikle sosyal medyanın kullanımı ve sosyolojik alanla ilişkili yeni karakter, kişilik, örneklik vb. alanları geliştiren ve üreten kurumların da gençleri dikkate aldığı bilinmektedir. İlişkisel alanda fiziksel alanda kanunlarla kısıtlanmış olan 'özgürlük ve sınırsızlık vaadi' sosyal medya ve internet ortamındaki yeni kutsal alanlarda doldurulmaktadır (Babacan, 2016, 20).

Bütün bu süreçlerde değişen toplumsal yapı ve fail kavramlarının süreçle beraber oluşturduğu yeni kutsal kurumların hangi alanda var olduğunu vurgulamak gerekmektedir. Örneğin yeni oluşan ve yapı-fail odaklılığın aşıldığını vurgulayan Dijk, yeni toplumsal yapıyı 'Ağ Toplumu' olarak nitelendirmektedir. Ağ toplumunu bir iletişim devrimi olarak nitelendirilmekte ve yeni medyanın insanlığı kitle toplumundan ağ toplumuna dönüştürdüğünü belirtmektedir. Süreç içinde artık dijital kültür, dijital(sosyal) eşitsizlikler, dijital bölünmeler, dijital zaman vb. kavramların ortaya çıktığı ve yeni toplumsal kurumların temelini oluşturduğu görülmektedir (Dijk, 2018, 37). Bu anlamda kültürel, geleneksel bütün kurumlar aynı zamanda dijital alanda varlık göstermeye başlamıştır. İletişim alanındaki değişimler ve yenilikler toplumsal alanda önemli dönüşümlerin eklemlenmesinin kaynağını oluşturmuştur. 1990'lı yıllar sonrası insan yaşamına hızla giren internet ve internet kaynaklı uygulamalar gündelik yaşamda zamansız ve mekânsız yeni kültürel alanın oluşumuna vesile olmuştur. Kültürel ve geleneksel kurumların dönüştüğü bu süreçte elbette dini iletişim de etkilenmiştir. Muhafaza edilen her bir kurum dijital ortamda yeni anlamlar kazanarak varlığını sürdürmüştür. Özellikler etkileşimin yüksek olduğu sosyal medya muhafaza edilen kurumlara yeni bir alan açmıştır (Okumuş, 2023, 101).

4. Araştırmanın Bulguları

4.1. Kutsalın Modern Yaşam Pratiklerinde Yeniden Üretimi

Kutsal olaylar veya gelenekler tarihsel süreç içerisinde oluşan ve muhafaza duygusunu içeren kurumlardan oluşmaktadır. Özellikle inançlı bireylerin mitlerde ve dini pratiklerde süreç içinde yeniden oluşturdukları geleneksel kurumlar varlıklarını sürdürmektedirler. Bu süreçte dikkat edilmesi gereken durum toplumsal değişimler nasıl bir dönüşüm gösterirse göstersin, toplum için muhafaza edilmesi gereken birçok kurum kutsal şemsiye altında varlığını sürdürmektedir. Çalışmanın bu bölümünde teorik kısımda ileri sürülen ve kendini muhafazakâr olarak niteleyen üniversite öğrencileri üzerinde yapılan araştırmanın elde edilen verileri ve sonuçları ele alınacaktır.

4.2. Aile, Din ve Toplum Bağlamında Değerlerin Dönüşümü

Aile, ilk sosyolojik birliktir. İnsanlığın ilk dönemlerinde tabii bir dini cemaat halindedir (Wach, çev. Ünver Günay, 1995, 91). Arkaik toplumlardan günümüze kadar kutsal olarak ön plana çıkan aile kurumu, sadece aile üyelerini birbirine bağlayan bir toplumsal kurum değil aynı zamanda kutsal temellere dayanan inanç birliği olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca insanlık tarihi boyunca toplumsal bir temele dayalı olarak varlığını sürdüren aile kurumu, her ne kadar birçok farklı formlar ve değişimler geçirse de günümüze kadar önemini korumuş ve sosyolojik, politik, ekonomik ve biyolojik birçok tartışmanın merkezinde yer alan önemli bir kurum olmuştur (Hallaç - Öz, 2014, 142). Bu anlamda aile kurumu, bireylerle toplum arasında bağ kuran ve aynı zamanda toplum yaşamının sürekliliğini sağlayan en önemli toplumsal kurumlardan birisi olarak değerlendirilmektedir. Sosyoloji sözlüğünde aile kavramı, kan ve yasal bağlarla birbirine bağlı olan insanlardan oluşmuş mahrem ilişkilerle örülü bir grup olarak tanımlanmaktadır. Dahası aile üzerine yapılan araştırmalarda geçmişteki aile yaşamı hakkındaki mitlerin bazılarının çürütüldüğü görülmüştür. Örneğin, 'çekirdek aile' kurumunun sanayileşme süreciyle birlikte var olduğunu iddia eden araştırmacıların aksine Kıta Avrupa'sının birçok yerinde çekirdek ailenin kapitalist sistemin doğduğu dönemlerle doğrudan bağlantılı olduğu ileri sürülmüştür (Gordon, 1999, 8). Son tahlilde aile kurumu geçmişten günümüze zaman içinde ayakta kalabilmiş her türlü gelişme ve devrim sürecine uyum sağlamış esnek bir toplumsal kurum olarak ön plana çıkmaktadır. İfadelerden görüldüğü üzere geçmişten günümüze aile kurumu toplumsal yapıda her zaman yerini korumuş önemli bir kurum olarak karşımıza

çıkmaktadır. Düşünce sistemleri belirli sabiteler ve kurumlar üzerinde tanımlanmaktadır. Örneğin, Liberalizm düşüncesi bireyi ön plana çıkarırken, sosyalizm toplumu ön plana çıkarmaktadır. Muhafazakarlık düşüncesi ise aileyi ön plana çıkarmaktadır (Özipek, 2017, 58). Bu anlamda muhafazakâr genç bireylere araştırma kapsamında 'toplumda en önemli kurum hangisidir' sorusu yöneltilmiştir. Verilen cevapta aile kurumunun hala toplum içinde ne kadar önemli bir konumda olduğu anlaşılmaktadır. Bu konuda bazı genç katılımcılar şöyle cevap vermişlerdir:

"Benim için hayattaki en önemli kurum ailedir. Çünkü aile, insanın karakterini, değerlerini ve hayata bakışını şekillendiren ilk yerdir. Her zaman destek, sevgi ve güven bulduğum yerdir. Aile, insanın en zor zamanında bile yanında olan tek kurumdur (K5)."

"Aile; küçük toplum demektir en küçük ve dar toplumdan bahsediyoruz. Son kaleden bahsediyoruz o bozulsa ne cami ne medrese ne okul işe yarayabilir (E 10)."

"Eğer gerçekten açık bir cevap verecek olursam internet benim için çok önemli bir kurum iletişimin hayatımda çok önemli bir yer aldığını hayatımdaki yanlışlar sonucu öğrendim sonrasında kesinlikle arkadaş demek istiyorum. Çünkü üzüntümü uykusuzluklarım ve çektiğim sıkıntıların sebebi arkadaşlarım diyebilirim onlardan gördüğüm ihanet yolda kalmışlık sebepleri aslında aile demek isterdim ama zannediyorum çok spontane olacak (E11)."

"Aile, çünkü aile, bireyin ilk aidiyet duygusunu kazandığı, değerleri öğrendiği, sevgiyi ve güveni ilk kez deneyimlediği yerdir. İnsan hayatında sağlam bir temel oluşturur. Aile desteği, zor zamanlarda moral kaynağıdır; başarıda ise en büyük mutluluk ortağıdır. İster biyolojik ister seçilmiş aile olsun, bir insanın karakter gelişiminde, duygusal zekasında ve hayata bakışında çok büyük rol oynar (K8)."

"Bu soruya kendim demek istiyorum egoist gözükmek istemem ama bütün eklediğiniz kurumların bir gün gideceğini aynadakiyle tek kalacağımı biliyorum onun için kendim diyorum (K10)."

İfadelerden görüldüğü üzere K5 ailenin toplumsal alanda hala bir güven kurumu olduğunu ifade ederken E10 ise ailenin toplumsal alandaki varlığının yok olması ile toplumsal alanda muhafazakarlık düşüncesi bağlamında kutsal olan bütün kurumlarında beraberinde yok olacağına işaret etmiştir. E11 ise kendisi için şu an da en çok sığınılacak internet ortamı olduğunu ileri sürse de ailenin varlığından ümidini koruduğu görülmektedir. K8 ise ailenin bireyi inşa etmesinden bahsetmekte ve bireyin toplumsal yaşama bu kurumda hazırlandığını ileri sürmektedir. Son olarak K10 ise diğer bütün katılımcılardan farklı olarak, aileden uzak bireysel bir yaşama yöneldiği görülmektedir. Bu durum sosyal medya ve internet le birlikte gelişen iletişim teknolojilerinin ve bireyselleşmenin doğrudan etkisi olarak değerlendirilebilir. Ancak katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere aile kurumuyla bağ kuramayanların sosyal medya ve bireysel kimliklerini ön plana çıkardıkları görülmektedir. Nitekim Güngör (2016)'e göre bir bireyin üzülme, ağlama, öfkelenme, sevinme, oynama, şımarma, nazlanma, sığınma, sevgi, saygı vb. duygularının psikolojik ihtiyaçlar bağlamında ihtiyaçlar söz konusu olduğunu ifade etmiştir. Bu ihtiyaçların giderildiği en temel kurum aile kurumu ve aile içinde anne şefkati olarak ön plana çıkmaktadır. Aile kurumu bu yönüyle bireyi sosyal ortama bir şahsiyet olarak hazırlar (Güngör, 2016, 59). İfadelerden görüldüğü üzere aile hala toplumsal alanda var olan ve muhafazakâr bireylerin zihin dünyalarında onları toplumsal yaşamda bir kimlik ve kişilik olarak yetiştirmede önemli bir kurum olarak göze çarpmaktadır. Ancak bireysel yaklaşım ve sosyal medyanın da yeni bir kişilik ve kimlik inşa etme kurumu olarak ön plana çıktığı gözlenmektedir.

Kutsal kurumların toplumsal alanda değişim gösterip göstermediğine dair soruya katılımcıların yeni kutsalların sosyal medya, dijital alan, youtube vb. kelimeleri ile sıklıkla birlikte kullanıkları görülmüştür. Dijital alanın kişilik ve kimlik inşasında etkili bir kurum olarak etkin bir görev üstlendiği konusunda ip uçları verdiği anlaşılmıştır. Bu yaklaşımdan hareketle katılımcı genç muhafazakâr bireyler yeni dönemde kendileri için kutsal olan kurumun dönüşümü sorulmuş ve şu cevaplar alınmıştır:

"Kutsal olan şeyler sosyal medyanın etkisiyle yeni nesillerde değişti. Çünkü ailede sağlıklı yetişmeyen birey kendini sosyal medyada bulunan çöp bilgilerle yetiştiriyor (E11)."

"Kutsal derken dini yönden diyorsanız… Cami (Dinî şeyler) hala kutsaldır ama zahiren Yoksa şimdi çoğuna göre kutsal diye bir şey kalmadı. Her şey vazgeçilebilecek bir şey. Bencillik ve bireysellik çoğaldı. Yani kutsal olan insanın kendisidir ve kendine göre. Yani bir insan başka insana göre kutsal değil. Kutsal olan (Ben) kelimesidir (E10)."

"Modern yaşam tarzı, kutsalları daha çok kişisel tercihlere göre şekillendirmeye başladı (K11)."

"Bence değişti, eskiden dediğiniz gibi kutsallar din, aile, imam, cami vb. şeyler iken bana kalırsa yeni nesil de bu çok fazla değişime uğradı bunun bence birçok nedeni var; teknolojinin her alanda bulunması, farklı toplumların, dinlerin, ırkların eskiye bakarak daha kolay bir araya gelmesi ve birbirlerinden olumlu olumsuz etkilenmesi, en çok da medeniyetin batıda olduğu düşüncesi içinde olmamızdan ötürü¨ eski değerlerimiz; kutsallarımız şuan sanki birer utançmış gibi küçümsenecek dereceye geldiğini düşünüyorum (E12)."

Katılımcıların ifadelerinden görüldüğü üzere kutsalın muhafazakâr gençlerce yeniden tanımlanma biçimlerine bakıldığında toplumsal değişmenin yeni nesil veya kuşakta farklılaştığı anlaşılmaktadır. Özellikle bireyselleşmeyi ön plana çıkaran yaklaşımların aile merkezli değil toplumsal değişimin bir sonucu olarak sosyal medya merkezli doldurulduğu tespit edilmektedir. Bu durum toplumsal değişimin etkilerine işaret eden önemli bir gösterge olarak değerlendirilebilir. Toplumsal değişme kavramı geniş anlamda toplumsal ilişkilerde özel olarak da toplumsal yapıda ortaya çıkan değişiklikleri ifade etmek için kullanılan bir kavramsallaştırmadır (Subaşı, 2014, 189). Subaşı'ya göre toplumsal değişimlerde sosyologlar sadece yapıyı değil normları, değerleri, kültürel anlamları ve toplumsal ilişkileri etkileyen bütün değişimlerle doğrudan ilgilidirler (2014). Bu anlamda değişen sosyolojik olgu ve olaylar toplumsal değişimin bir parçası olmaktadırlar. Özellikle iletişimsel gelişmelerin hızlandığı bir toplumda yeni nesil muhafazakâr genç kuşakların da zaman harcadığı ve anlam yüklediği kurumlarda farklılaşmaktadır. E11, yaşanan toplumsal değişimlerin temelinde sosyal medyanın varlığına işaret ederken, K11 ve E10 artan bireysellik yaklaşımına atıfta bulunmuştur. E12 ise artan teknolojik bağımlılığın toplumsal dönüşümlerde kutsala yüklenen anlamı en çok bu kurumun etkili olduğunu ileri sürmektedir. Ancak ifadelerden dikkat edilecek hususların başında muhafazakâr gençlerin bayan veya erkek olarak değişimin farkında oldukları ve kutsallık atfedilmesi gereken kurumların hala önemli olduğunu vurgulamaları da önemli bir tespit olarak değerlendirilebilir.

5. Değerlerin Sürekliliği, Kırılma Noktaları ve Yeni Kutsal Kamusal Alan: Dijitalleşme Devrimi ve Muhafazakâr Gençler

Gençlik her bireyin bütün yaşamını şekillendiren önemli bir dönem olarak bilinmektedir. Dijital teknolojilerin bütün dünyayı kuşattığı günümüz şartlarında gençlik döneminde bireyin fiziksel, zihinsel, duygusal ve psikolojik gelişimi yapılan diğer çalışmalardan ayrı bir özen gerektirmektedir. Yeni dönemde, dijital bağımlılık, dijital ortamlar, dijital oyunlar, iletişim teknolojileri, siber zorbalık, dijital okuryazarlık, dijital kimlik, dijital, tükenmişlik, dijital vatandaşlık gibi birçok yeni kavramın gençlerle birlikte gelişen yeni devrimlerle ön plana çıkmış ve görünür olmuştur (Ünal - Er, 2024, 81). Süreç dijital dönüşüm olarak da adlandırılmaktadır. Dijital dönüşüm, toplumsal ve sektörel ihtiyaçların karşılanması hedefiyle, dijital teknolojik süreçlerin yeni toplumsal yapıya uyumu çok boyutlu ve kapsamlı bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Dijital dönüşüm, sadece teknolojik yeniliklerle sınırlı olmayıp, aynı zamanda "yaratıcı yıkım" olarak isimlendirilen bir değerler değişimini de beraberinde getirmektedir (Aslan, 2025, 36). Bu anlamda toplumsal yapıda dijitalleşmeye hızlı uyum sağlayan genç muhafazakâr kuşağın, anlam yükledikleri kurumlara karşı hızlı dönüşüm kastedilmektedir. Özellikle bu dönüşüm sürecinde yeni oluşan dijital kültür, yeniden birçok kurumsal yapı üretir. Dijital ortamlar içinde şekillenen bu kültür bir ağ toplumu oluşumunu desteklemektedir. Dolayısıyla yeni teknolojik devrimle karşımıza çıkan dijitalleşme süreci kültürel yapıyı dönüştüren ve yeniden şekillendiren bir etkiye sahiptir (Dijk, 2018, 329). Günümüzde yaşanan dijital dönüşümler, bireyin gündelik hayat alışkanlıklarını ve toplumsal etkileşim dinamiklerini köklü

bir şekilde dönüştürme gücüne sahip bir konumdadır. Özellikle yeni sosyal medya uygulamaları sosyal yaşamın her alanına nüfuz etmekte ve geleneksel medyadan farklı olarak, her şeyin dijital ortama yansımasına vesile olmaktadır (Tuncer, 2025, 6). Çalışmalardan görüldüğü üzere yeni bir sosyalleşme aracı olarak yaşamımıza giren dijital kurumların özellikle gençler üzerinde etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu çerçevede araştırmanın temel omurgasını oluşturan muhafazakâr gençlere "Size (yaşamınıza, davranışlarınıza)en çok etki eden kurum hangisidir sorusu yöneltilmiş ve şu cevaplar alınmıştır:

"En başta ailem sonra arkadaşlarım en son etkisi olmasını istemediğim ama istemsiz az olsa da etki eden sosyal medya (E 8)."

"Sosyal medya. Okul arkadaşlarım aile en yakın arkadaşım ve YouTube da takip ettiğim bir sayfa var o etkiler (K 11)."

"Sosyal medyadaki çirkinlikler yanlış giden şeyler olduğunu fark etmemde yardımcı olurken ailemin etkisinde kalmadığımı da rahatlıkla söyleyebilirim. Düşünüyorum uzun uzun, kendi fikirlerimi kendim veriyorum (E 18)."

"Kesinlikle aile çünkü her şey evde başlar diye bize öğretilir ve bu gerçekten doğrudur ailemizin bizi sıcak yaklaşımı etrafımızdakilere sıcak yaklaşımımızı doğuruyor bir ağacın iyi veya kötüsüyle yıkanması onun için bir şey değiştirmiyor o su aldığının farkında biz aileden aldığımızın iyisi mi kötüsü mü olduğunu bilemiyoruz hep iyisini alıyoruz bu yüzden ailenin davranış ve tavırlarınıza büyük önem kattığını düşünüyorum (K 23)."

Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun yaşamına en çok etki eden kurumların başında sosyal medya ve aile gelmektedir. Bu durum gençlerde ve özellikle muhafazakâr gençlerde sorulan sorulardan kendini görünür kılmaktadır. E8 aile kurumuna değer verdiğini ifade etse de sosyal medyanın yaşamı üzerinde oldukça yüksek bir etkisi olduğunu ifade etmiştir. K11 ise görsel medyanın yaşamındaki etkisine odaklanmış ve sosyal medyanın yaşamındaki yerini tespit etmiştir. Elbette muhafazakâr genç kuşaklarda aile kavramının, arkadaşlık ilişkilerinin ve okul arkadaşlarının ve kısaca bağ kurduğu bütün toplumsal kurumların etkili olduğunu ileri sürse de yoğun bir biçimde sosyal medyanın etkisi göze çarpmaktadır. Nitekim Okumuş, günümüzde anlık interaktif iletişimle sadece bireylere değil, kitlelere ulaşmayı saylayan dijital ortamların dini iletişim için de yeni kanallar açmakta olduğunu değerlendirmiştir. Dahası bireyler gündelik faaliyetlerinin yoğunluğundan ötürü inanç alanlarının daralması nedeniyle, dini ihtiyaçlarını dijital ortamdaki sosyal medya alanları ile telafi etme yoluna başvurmaktadırlar (Okumuş, 2023, 119). E18 ise aile kurumunun kendi yaşamındaki etkisinin düştüğünü ifade etmiş ancak sosyal medyadaki varlığını da kötülük problemine odaklanarak cevap vermiştir. Bu durum akıllara "dijital ahlak" kavramını getirmiştir. K23 ise klasik bir muhafazakâr olmayı tercih etmiş ve ailesinin üzerindeki etkisinin hala devam ettiğini ileri sürmüştür. İfadelerden görüldüğü üzere muhafazakâr gençler yaşamlarına en çok etki eden kurumun sosyal medya ve dijital alandaki diğer yeni kurumlara dikkat çekmişlerdir. Bu anlamda oluşan yeni toplumsal kurumların yeni kutsallıklar ve mahremiyet alanları oluşturması da beklenmektedir. Oluşan yeni toplumsallaşma kurumunun oluşturduğu yeni kutsal alana ilişkin gençlere "Kendi dijital alanını kutsal görüyor musun?" sorusu yöneltilmiş ve şu cevaplar alınmıştır;

"Evet, kendi dijital alanımı kutsal görüyorum çünkü orası benim kişisel sınırlarımı temsil ediyor. Tıpkı fiziksel mahremiyet gibi, dijital alanda da izinsiz müdahale beni rahatsız eder. Paylaştığım şeyler kadar, paylaşmadıklarım da beni tanımlar ve bu alanın dokunulmaz olduğunu düşünüyorum. Dijital mecralarda paylaştığım kadar varım, geri kalanına kimsenin müdahale etmesini istemem ve uygun görmem (K3)."

"Bu soru aslında dijital çağın en kişisel ve mahrem yönlerinden birine dokunuyor. Cevabı hem kişisel hem toplumsal açıdan ele alabiliriz (E 6)."

"Evet, çoğu insan artık dijital alanını bir nevi kutsal kabul ediyor. Tıpkı bir zamanlar odalarımızın kapısını kimseye açmak istemediğimiz gibi, artık cep telefonlarımız, özel mesajlarımız, sosyal medya hesaplarımız ya da bulut depolarımız da bir tür "kişisel mahremiyet alanı" haline geldi K12)"

"Kutsal değil, ama maalesef bugün en çok vakit geçirdiğim şeylerin başında sosyal medya geliyor (E 2)."

"Görmüyorum şuan sosyal medyadan soyutlanmaya çalışıyorum elimden geldiği kadar ama açık konuşayım bundan bir sene önce görüyordum ve evet ailemin görmesini istemediğim şeyleri paylaşıyorum (K8)."

İfadelerden görüldüğü üzere yeni oluşan "dijital kamusal alan" tıpkı normal hayatta var olan mahremiyet sınırları gibi ince sınırlarla kendine yeni sınırlar oluşturmuştur. Bu sınırlar özellikle bireysel sınırların önemini ortaya çıkarmıştır. 'Hrm' kökünden türünden türetilmiş olan mahremiyet kavramı en genel tanımlama şekliyle helal olmayan veya yasaklanan şey anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamda mahremiyetin kişisel sınırları Batı ve Doğu toplumlarında farklılık arz eden bir konumdadır. Nitekim Batı toplumlarında mahremiyet kavramı dokunulmaz bir alana işaret ederken Doğu toplumlarında görünmezlik kavramıyla eşdeğer şekliyle kullanılmaktadır (Sarıkaya, 2020, 849). Bu tanımlamadan hareketle mahremiyet kavramının ister Batıda ister Doğuda kullanılsın dijital alana taşınmasıyla bireysel yaklaşıma büründüğü ifade edilebilir. Çünkü birey sosyal medyada kendi profilini oluşturmakta ve dijital alanda varlığını bu şekilde sürdürmektedir. Ancak K12 gerçek hayattaki sınırlarımızın aynı şekilde dijital alanda da var olduğunu ifade etmiştir. Genç muhafazakâr bireyler sosyal medyadaki varlıklarını ve paylaşımlarını kutsal olarak görmeseler de, yeni bireysel mahremiyet alanı oluşmuş olmasının önemine dikkat çekmektedirler. Örneğin K8, kutsal olarak dijital paylaşımlarını gördüğünü ileri sürmüş ancak ailesinin kendi paylaşımlarını görmemesi için özel bir çaba sarf ederek ailenin hala hayatında etkili bir kurum olduğuna işaret etmiştir. Sanal dünyanın yeni kurumsal yapısına uyum sağladığı belirginleşen genç muhafazakâr bireylerin dijital kimlik konusundaki "Dijital kimlik kavramı hakkında ne düşünüyorsun? Senin için vazgeçilmez bir alan mı?" Sorusuna şöyle cevap vermişlerdir;

"Dijital kimlik, artık sadece bir sosyal medya profili değil; kişinin sanal dünyadaki yüzü, sesi, varlığı haline geldi. Paylaştıklarımız, beğenilerimiz, takip ettiğimiz kişiler hatta arama geçmişimiz bile kim olduğumuzu gösteriyor (K9)."

"Gelişen dünyada yeni şeylere kapalı olmak tam bir cehalettir. Bu sebeple bu alan oluşuyorsa bu alanı nasıl daha güvenilir ve temiz yapılır onu düşünmek ve yapmak gerekir. Dijital kimlikte bu alanın kullanımındaki bizi anlatan şeydir. Her alanda olduğu gibi bu alanda da kendimizi sınırlamalı ahlaki olmalıyız. Vazgeçilmez değil çağın zorunluluğu olan bir alan (K13)."

"Dijital kimliğim ben kendimi nasıl tanıtmak istersem insanları beni o kadar tanıyabileceği bir alan, bu şekilde düşünüyorum. Vazgeçilmez değil fakat olması daha iyi. Yoğun sosyal medya kullanan birisi olarak düşüncelerim bu şekilde (K14)."

İfadelerden görüldüğü üzere genç muhafazakarların nasıl normal yaşamda kimlikleri ve kişilikleri varsa aynı şekilde dijital alanda da kimliklerinin oluştuğunu ileri sürmeleri önemlidir. K9 teknolojik cihazların gelişimiyle dijital alandaki oluşan kimliğin süreçlerini değerlendirmiş ve dahası bu alanın artık gerçek hayatta tespit edilmesi zor olan mahrem bilgileri içerdiğine ve kimliği daha net sınırlar içinde tanımlanabileceğine dikkat çekmiştir. K13 ise yeni gelişmelerin yaşama uyum sağlaması gerektiğini belirterek aslında dijital dünyanın gençler nezdindeki işlevine odaklanmıştır. K14 ise kimliğini kendi belirlediği ve toplumsal alanda ne kadar görünür olmasıyla bağlantılı olarak ele almış ve kimliğini belirlerken tamamen kendi belirlediği kriterlere uygun bir yaklaşım belirlediği anlaşılmıştır. Bu konuda Kaya (2021), K14'ün ifadelerine yakın şekilde özellikle sosyal medyadaki bireylerin kendi görünümlerini olumlu yönde paylaşımlar yaptıkları ve kendilerini dijital alanda görünmeyi istedikleri en uygun profilde göstermek adına zaman harcadıklarının tespit edildiğini ifade etmiştir (Kaya, 2021, 1418). Ayrıca kaya dijital alandaki kimlik oluşumuna dair tespitinde şu ifadelere yer vermektedir; dijital kimlik sabit ve verili bir görünümde değil farklı tarafların bazen ön plana çıkarılıp bazen aynı tarafların geri plana atılmasıyla, bilinçli /bilinçsiz arzuların belirleyici olmasıyla dış etkenlerin etkin rollere girmesiyle, riskler ve ödüller doğrultusunda daimî olarak farklılaştırılabilmektedir (2021). Bu tespitlerden hareketle aynı katılımcılara "hayatta en çok vakit geçirdiğiniz kurum hangisi" sorusu yöneltilmiş ve oluşturulan aynı zamanda tespitlere dayanılarak

oluşturulan dijital kimliğin yeni bir kutsal kurum olup olmadığı anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu anlamda katılımcılar soruya şöyle cevap vermişlerdir:

"Sosyal medya. Çünkü daha çoğunlukla orada vakit geçiriyorum (K15)."

"Ailem ile her an sosyalim. Sadece bazı geceler çay içmek için odaya gitmez kendi odamda sessizce müzik dinleyip bir şeyler yazarım. Kişi bazen kendi ile baş başa olmak ister, yadırgamam. İnternet ile vakit geçirdiğim an fazla oluyor. Mutfakta yemek yaparken eski bir filmi açar dinlerim iş yaparken. Oyun oynarım mesela, ama bireysel çocukça oyunlar. Oyunu oynarken düşünürüm sessizce. Belki sadece düşünmek için oynuyorum bilmiyorum (E16)."

"Sosyal medya da çok fazla vakit geçiriyorum fakat bu ailemden ya da arkadaşlarımdan daha fazla değer verdiğim anlamına gelmiyor. Ailemle bulunduğum süreçte onlarla vakit geçirmek benim için çok daha kıymetli ve daha değerli, arkadaşlarımın bulunduğu ortamda yine aynı şekilde, tek başımaysam eğer çok fazla sosyal medyalarda vakit geçirdiğim doğrudur (K 21)."

"En çok vakit geçirdiğim şehir dışında yaşadığım için arkadaş ortamım ve sosyal medya oluyor (E 24)."

İfadelerden görüldüğü üzere yeni dijital kimliğin oluştuğu ve etkili olduğu sanal ortamın aynı zamanda yeni kutsal kurum olarak sosyal medyanın ön plana çıktığı anlaşılmaktadır. Yani sosyal medya artık genç muhafazakarların kutsal olarak en çok vakit geçirdikleri yerlerden birisi olmuştur. Bu durum TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024), araştırmasında internet kullanımı yani dijital alandan faydalanma oranının %90,9 oranında gerçekleşmesiyle örtüşmektedir.[7] Kutsallığın dijital alanla birlikte toplumsal bir mahiyetten bireysel bir yaklaşımla oluşmaya başladığı da görülmektedir. E16, K 21, E24'ün ifadelerinde görüldüğü üzere bireyin yalnız kaldığı anlarda başvurduğu sosyalleşme alanının da dijital alanla doğrudan bağlantılı olduğu anlaşılmaktadır. Son tahlilde genç bireylerde yeni sosyalleşme aracı olarak sosyal medyanın önemi gün geçtikçe daha görünür olmaya başlamıştır. Nitekim yapılan araştırmalarda sosyal medyanın yoğun kullanımına bağlı olarak kullanıcıları, birçok yönden olduğu gibi dini yönden de etkilediğini göstermektedir (Varsak, 2022, 106). Hatta yoğun kullanıma bağlı olarak yeni bir dindarlık türü olan 'sosyal medya dindarlığı' kavramı literatüre girmiştir. Varsak yapmış olduğu nicel araştırmasında sosyal medya kullanımının arttıkça dini inanç ve davranışlarda da azalma eğilimi oluşturduğunu tespit etmiştir (2022, 106). Aynı şekilde Arıcan ve Arıcı yaptıkları araştırmada gençlerin dünyada ortalama 7 saat Türkiye'de ise 7,30 saat dijital alanda vakit geçirdiklerini ifade etmişlerdir. Bireyler bu sürenin 3 saatine yakınını ise sosyal medyaya ayırmaktadırlar (Arican - Arici, 2021, 1065). Sosyal medyanın gençleri bireysel bir sanallığa ittiği ifade edilmiş ve takip edilen fenomen, influencer, müzik, oyunlar vb. paylaşımların olumlu olumsuz yönleri konusunda duygu paylaşımının önemine dikkat çekilmiştir. Yazıcı ise araştırmasında gençlerin sosyal medya ve internet kullanım sürelerinin arttıkça materyalist eğilimlerinin de arttığını ileri sürmüştür. Bu nedenle sosyal medya ve dijital alanın ne amaçla kullanılması gerektiği konusunda eğitimlerin verilmesinin önemi vurgulanmıştır (Yazıcı, 2018, 85). Tüm bu bilgilerden hareketle sosyal medyanın genç bireyler üzerindeki etkisinin artmasıyla, yeni bir kutsal kurum olarak değerlendirilmesinin önünü açmaktadır. Kutsal kavramından kastedilen anlam ise genç bireylerin düşünce dünyalarını şekillendiren ve vazgeçilmez bir kararlılıkla muhafaza edilen kurum bağlamında değerlendirilmiştir.

6. Genç Muhafazakâr Bireylerin Toplumsal Alandaki Kutsal Anlayışları: Kültürel ve Dini Dönüşüm

Günümüzde teknolojik gelişmeler sonucunda birçok farklı altyapı ve politikaların uygulanmaya başlandığı ve buna bağlı olarak kültür alt yapılarının da geliştiği gözlenmektedir. Dijital alandaki dönüşümler kültürel dönüşümü tetiklemiş ve toplumsal alandaki birçok değişme eğiliminin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Dijital alanın dönüşümü kutsal alan başta olmak üzere sanatta, edebiyatta ve toplumsal alanın her yerinde dönüşümün temel tetikleyicisi olmuştur. Dijital kültürün

[7] Detaylı bilgi için bkz. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2025-53925.

gelişimini etkileyen en önemli kurumlar ise sosyal medya, akıllı cihazlar ve teknolojik tabanlı uygulamalar olmuştur (Nerse, 2023, 27). Buradan hareketle genel olarak dini ve kültürel hayat, dini ve kültürel değerler alanındaki değişimler ve bu değişimlerin nesillere nasıl tezahür ettiği önemlidir. Özellikle sanayi devrimi ile beraber son yüzyılda yaşanan hızlı ve köklü değişimler toplumsal yapılarda ciddi dönüşümleri beraberinde getirmiş ve her nesilin kutsalları bu dönemlerde farklılaşmıştır (Bakırcı, 2020, 157). Örneğin bir araştırmada bireyselleşmenin arttığı ve dijital alandaki görünürlüğün belirgin olduğu bu dönemlerde evlenecek bireyin dindar olması konusu üç nesil içinde üçüncü nesilde anlamlı bir düşüş yaşayarak dindarlık formunun ailede sürdürülmek istenilmediğini ortaya koyulmuştur (2020). Yapılan araştırmalarda kuşaklar arası farklılıkların teknolojik değişimlerle bağlantılı olarak din ve kültürel yapıdaki önemli işleve sahip kurumlara yaklaşımın ve ilginin giderek azaldığı görülmektedir. Bu anlamda katılımcılara muhafazakarlığın tutucu yönü ön plana çıkarılarak "Üzerinizde hiçbiri baskı olmadığı bir toplumda yaşama imkânınız olsa neleri değiştirmek isterdiniz?" sorusu yöneltilmiş ve şu cevaplar alınmıştır:

"Bunu pek fazla düşünmedim ama tesettüre girmezdim açık konuşmak gerekirse baskı yapıldı evet zaman zaman da iyi ki de yapıldı diyorum ama bazen de çocukluğumu bile yasayamadığımı düşünüyorum (K 30)."

"Çevredeki insanları değişmek isterdim biraz da ailemin görüşlerini okulumu da değişirdim eğitimi iyi ama hiç eğlenmiyorum (K 12)."

"Üzerimde hiçbir baskı olmayan bir toplumda yaşama imkanım olsaydı..."...öncelikle kendim olma cesaretini tam anlamıyla yaşamak isterdim. Toplum baskısı, aile beklentileri ya da çevresel yargılar olmadan yaşamak, gerçekten özgür olmak demektir (K 8)."

İfadelerden görüldüğü üzere tutucu muhafazakâr ailelerde bireylerin başta örtünme ve okuduğu bölümleri değiştirme eğiliminde oldukları gözlenmektedir. Aile kurumunun tutucu yaklaşımı bireysellikten öte toplumsal bir görev yaklaşımını ortaya çıkarmakta ve genç muhafazakâr bireylerin sosyal medya, dijital kimlik ve değişimler karşısındaki cevaplarına paralel olarak yine kutsal birlik olan ailenin ve giyim şeklinin değiştirileceği konusundaki tutumları desteklediği anlaşılmaktadır. Nitekim K30 hem dini hem de kültürel giyim tarzını yansıtan tesettür kıyafetleri terk edeceğini vurgularken, K8 bireyselliğe vurgu yaparak daha özgür bir anlayışla hareket edebilmeyi hayal ettiğini ifade etmektedir. Bu durum akla sosyal medyadaki özgür ve bireysel kimliğin dönüştürücü gününün etkisini getirmektedir. Aynı soru bağlamında kutsal kavramının anlam dünyalarındaki yerinin öğrenilmesi amaçlanarak muhafazakâr genç bireylere "Senin için çok değerli, dokunulmaz diyebileceğin bir şey var mı?" sorusuna şu cevapları vermişlerdir;

"Vatan ve bayrak… Şehitlerimiz ve bize emanetleri benim için kırmızı çizgidir. Bu yüzden bedelli askerliği de hoş görmüyorum. Biz de askerlik yapmak zorunda olsaydık kesinlikle devletim ve vatanım için sonuna kadar gider canımı düşünmeden verirdim (E 24)."

"Ailem ve dinim. Bu iki kutsalıma herhangi bir saldırı gerçekleştiğinde asla kimseye acımam. İkisi de benim varoluş sebebim. Ailem beni dünyaya getiriliş vesilem ve sevdiğim insanlar. Dinim de benim uhrevi ve ulvi amaç ve sebebim (K 16)."

"Dini değerlerimce kutsal olan her şey kutsalımdır aslında. Kutsaldan çok değerlidir demek daha doğru olur bu mescidi aksa, cami, anne baba hakkı nedeniyle aile ve daha çok şey... ama bunların dışında aynı kategoride olmamakla beraber sanırım telefonumda benim için değerlidir. Çünkü orası özel alınımın yansıması gibidir ve benden km'lerce uzakta olan sevdiklerimle yani benim için kıymetli olan insanlarla aramdaki bağın en büyük vasıtası bu nedenle de aslında telefonumun benim için dokunulmazlığı vardır evet (E 4)."

Türk toplumunda toplumsal yapının en temel kurucu unsurunun din kurumu olduğu düşünüldüğünde muhafazakâr gençlerin kutsal alanını içeren cevaplarına bakıldığında sosyal hayatlarında hala din, bayrak, vatan, aile gibi kurumların önemini koruduğu gözlenmektedir. Özellikle din ve devletin temsil gücünü yansıtan bütün sembollerinin kutsal olduğunu belirtilmesi, K16'nın aile kurumuna ve din kurumuna dair yaklaşımları, E4'ün ise dinle ilgili olan her şeyin kutsal olduğunu ileri sürmesi muhafazakâr düşüncenin yeni nesile aktartıldığını göstermektedir. Türkiye

muhafazakarlığının din kurumuyla bir bütün olarak anlatılmasının da temel sebebi bu yaklaşımlara dayandırılabilir. Nitekim, Türkiye'de muhafazakarlık düşüncesinin oluşumunda dinin etkisi tartışılmaz bir boyuttadır. Dahası Türk modernleşmesi sürecinde muhafazakarlık birçokları tarafından dini düşünce veya İslamcılık olarak da ileri sürülmüştür (Aydın, 2002, 69). Benzer şekilde Akkır (2015), Türkiye'de muhafazakarlık düşüncesinin temelinde dinin toplumsal istikrarı ve dayanışmayı sağlayan özelliği yattığını belirtmiştir. Din kurumuna yapılan bu tanımlamanın temelinde toplumu bir arada tutan en güçlü bağ olması yer almaktadır. Ayrıca din kurumu toplumsal bütünleşmeyi ve sosyal bütünleşmeyi sağlamaktadır (Akkır, 2015, 156).

Sonuç

Genç muhafazakâr bireylerde yeni kutsal anlayışın araştırıldığı bu metinde kutsalın dijitalleşme ile birlikte biçim değiştirdiği ve yeni eklenmeler oluşturduğu gözlenmiştir. Bu anlamda inanç ve dinin toplumsal alandaki etkisine dair yaklaşımın zayıflaması değil, anlamın yeni kurumlar üzerinden yeniden tanımlandığı gözlenmiştir. Özellikle yeni kutsal kurumların başında sosyal medya ve dijital alanın geldiği anlaşılmış ve muhafazakâr bireylerin bireysel özgürlük alanı için sosyal medyayı bir araç olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Ancak muhafazakarlık düşüncesi için önemli olarak görülen aile, din, kültür gibi kurumların muhafazakâr genç kuşaklarda önemini ve kutsal yerini hala koruduğu gözlenmiştir. Dolayısıyla dijitalleşme devrimi sonrası yaşanan süreçte kutsal kurumların muhafazakâr gençler üzerindeki değer sistemlerinin sosyal medya, internet uygulamaları üzerinden gelişim gösterdiği anlaşılmıştır. Genç ve muhafazakâr bireyler aile, din, vatan, gelenek ve kültür vb. kavramlara anlamlar yüklemeyi sürdürürken aynı zamanda sosyal medya ve dijital alanda yeni sosyalleşme ve kimlik oluşturma eylemlerini de ön plana çıkarmışlardır. Erkek ve bayan katılımcıların kültürel, dini aktarım konusunda ortak bir yaklaşımları söz konusu olsa da bayanların geleneksel kurumlara erkeklere nazaran daha mesafeli ve tepkili oldukları anlaşılmıştır. Nitekim ailede ve toplumda kılık, kıyafet, yaşam biçimi gibi konularda bayanların baskı hissettikleri ve özgür hissetmedikleri ancak sosyal medyada daha özgür bir alan buldukları anlaşılmıştır. Bu durum muhafazakâr düşüncede varlık gösteren erkek ve bayan bireylerde belirgin bir fark olarak ortaya çıkmıştır. Ancak sosyolojik literatürde muhafazakâr düşüncenin temel taşı olarak ön plana çıkan aile kurumu muhafazakâr genç bireylerde yapısal ve işlevsel önemini korumaktadır. Aile, muhafazakâr genç bireyler üzerinde psikolojik sığınma ve ontolojik güvenlik alanı olarak hala toplumun kurucu öznesi olarak varlık göstermektedir. Diğer yandan klasik muhafazakâr düşüncede bireyin normatif ve toplumcu yapısı sosyal medya ve internet uygulamalarının gelişimiyle genç muhafazakâr kuşakta yerini 'bireysel özerklik söylemine' bırakmıştır. Ancak bu durum aile, cami, kültür gibi kurumların terk edildiği ve tepkiyle karşılandığı anlamında değil, bireyin bu kurumlar haricinde yeni kutsallar ve mahremiyet alanları oluşturarak dijital alana doğru kaydığının göstergesi olarak değerlendirilmiştir. Her ne kadar modern ve akışkan zamanların ürettiği dijital alana eklemlenen yeni kutsallar var olsa da muhafazakâr genç bireylerin tarihsel kodlarında din, vatan, bayrak, şehitlik ve aile gibi kutsal kurumların yaşamlarında hala en güçlü etki ve aidiyet alanı olduğu anlaşılmıştır. Bu durum muhafazakâr düşüncenin kültürel ve siyasal aktarım mekanizmalarının hala işlevsel olduğunu gösteren bir konumdadır.

Bu bağlamda dijital alanla ilgili gençlerin ifadelerinden hareketle ayrıca şu tespitler önemli görülmektedir;

- Muhafazakâr gençler dijital alanı bir araçsal alan olarak görürken bireysel kimliklerini bir varoluş nesnesi olarak dönüştürdükleri için değer sistemlerini yeni sosyalleşme üzerine inşa etmişlerdir.
- Geleneksel kutsal kurumlar olan aile, din, kültür, gelenek, topluma (vatana) bağlılık etkisini muhafazakâr gençler üzerinde etkisini sürdürse de bireysel kimliklerinin oluşumunda dijital alanın etkisi gün geçtikçe daha görünür olmaya başlamıştır.
- Yeni sosyalleşme ve dijitalleşme alanlarını muhafazakâr genç bireyler "dijital kimlik" bağlamında bireysel bir kutsal alan olarak tasavvur etmişlerdir.

- Mahremiyet alanının dijital alana taşınmasıyla köklü bir kırılma noktası gelişmiş ve yeni muhafazakâr genç kuşakta bireysel bir bilinç yaklaşımına evirildiği kollektif bir yaklaşımdan uzak durulduğu tespit edilmiştir.
- Genç muhafazakâr bireyler yeni kutsal kamusal alanlarını ve bunun sınırlarını dijital alanla belirlemiş bir önceki kuşağın kutsal kurumlarını da bu süreçte uyumlu bir mekanizmaya dönüştürmüşlerdir.
- Dijitalleşmenin genç muhafazakâr bireylerde değer üretim biçimleri ve kutsallık algısını dönüştüren kültürel bir süreç olarak değerlendirilmiştir.
- Dahası dijital ortamda muhafazakâr gençler ahlaki sınırlar belirleyerek yeni tip muhafazakâr yaklaşımını bireysellikle birlikte inşa etmişlerdir.
- Genç muhafazakâr bireylerde yeni kutsallık paradigmasının dijital alanda var olduğu ve görünür olduğu tespit edilmiştir.

Son tahlilde muhafazakâr genç kuşağın dijitalleşme ve sosyal medyaya uyum sağladığı ve kutsal anlayışlarını yeni oluşan sanal ağlar üzerinden inşa ettikleri tespit edilmiştir. Nitekim yaşamlarında en çok vakit geçirdikleri kurumun sosyal medya olduğu anlaşılmıştır. Kimlik ve kişiliklerinin artık sanal alemde ayrı bir profil şeklide var olmaya başladığı görülmüştür. Her ne kadar cami, aile, dini kurumlara olan sadakatleri devam etse de sanal alemin hayatları üzerindeki etkisi görünür bir şekilde ortaya çıkmıştır. Ayrıca bu çalışmada kutsal kurumlara duyulan hassasiyetlerin muhafaza edilmesini aktaran kurumun da yine aile kurumundan geldiği tespit edilmiştir. Nitekim Türkiye'de muhafazakâr ailelerin değerler ve kültürel aktarımda hala bir sonraki nesile başarılı bir aktarım yaptığı açıkça görülmüştür.

Kaynakça

Arican, Sümeyra - Arici, Handan. "SOSYAL MEDYANIN GENÇLERİN DİN ALGISINA ETKİLERİ". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (30 Aralık 2021), 1062-1106. https://doi.org/10.17859/pauifd.1020477

Aslan, Neslihan. *Eğitimde Dijital Ekosistem Kullanımının Öğretmenlerin Dijital Yeterliklerine İlişkin Bir Karma Yöntem Araştırması.* İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2025.

Aydın, Mustafa. "Bir Muhafazakâr Olarak Din ve İslam". *Tezkire, Düşünce Siyaset, Sosyal Bilim Dergisi* 27-28 (2002), 62-71.

Babacan, Mehmet Emin. "Toplumsal Derinlik, Sosyal Medya ve Gençlik". *İnsan ve Toplum* 6/1 (2016), 23-46.

Bakırcı, Mustafa. "Üç Nesilde Dinî ve Kültürel Değişim". *Tevilat* 1/1 (2020), 155-186.

Berger, Peter L. *Dinin Sosyal Gerçekliği*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1993.

Çapcıoğlu, Fatma - Açıkgöz, Kalkan, Öznur. "Nitel Araştırmalarda Kulanılan Araştırma Teknikleri." *Bilimsel Araştırma Süreçleri, Yöntem, Teknik ve Etiğe Giriş.* ed. Özcan Güngör. Ankara: Grafiker Yayınları, 2. Basım, 2022.

Çarıkcı, Kezban vd. "Nitel Araştırmalarda Tematik Analiz". *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Studies*, 10/37 (2024). https://doi.org/10.5281/ZENODO.10509707

Demir, Gülden. "Ekranın Ötesindeki Gençlik: Dijital Medya ve Gençlik Söylemlerine Eleştirel Bir Yaklaşım". *Journal of Communication Science Researches – JCSR,* 5/3,(2025) 253-266 https://doi.org/10.5281/ZENODO.16786142

Dijk, Jan Van. *Ağ Toplumu*. İstanbul: Kafka Epsilon Yayınları, 2018.

Durdağ, Banu. "Toplumsal Değişim Sürecinde İletişim ve Teknoloji: Erken Dönem İletişim Kuramlarının Eleştirel Bir Değerlendirmesi." *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16/1 (2017), 269-287. https://doi.org/https://doi.org/10.21547/jss.272243

Durkheim, Emile. *İntihar*. Ankara: Dorlion Yayınları, 2019.

Durkheim, Emile. *The Elementary Forms of The Religious Life*. London: The Macmillan Company, 1912.

Ertit, Volkan. *Sekülerleşme Teorisi*. Ankara: Liberte Yayınları, 2020.

Etymonline. *Etymonline*, 2026. https://www.etymonline.com/search?q=communis%20

Golifshani, Nahid. "Understanding Reliability and Validity İn Qualitative Research" *The Qualitative Report,* 8/4 (2003), 597-606.

Gordon, Marshall. *Sosyoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

Güneş, Hasan. *Sosyoloji Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Ütopya Yayın Evi, 1., 2015.

Güngör, Özcan. *İki Dünya Bir Aile*. Ankara: Akçağ Yayınları, 2016.

Güngör, Özcan. *Sosyolojik Açıdan Din ve Toplumsal Değişme*. Ankara: Nobel Yayınları, 2021.

Hallaç, Saliha - Öz, Fatma. "Aile Kavramına Kuramsal Bir Bakış. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*" 6/2 (2014), 142-153.

Heywood, Andrew. *Siyasi İdeolojiler: Bir Giriş*. Ankara: Adres Yayınları, 2015.

Wach, Joachim, çev. Ünver Günay. *Din Sosyolojisi*. M.Ü.İ.F.V.Y., 1995.

Kalın, Fetullah. *Rudolf Otto'da Din, Kutsallık ve Mıstık Tecrübe.* Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2012.

Karataş, Zeki. "'Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemi.'" *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi* 1/1 (2015).

Kartal, Habib Celaleddin. *Kuşak Çatışması ve Din İlişkisi "Y Kuşağı Örneği*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans, 2016.

Kaya, Sertaç. "Sosyal Medya Kullanıcılarının Dijital Kimlik İnşası Sürecinde Kültürel Faaliyet Ve Sanat İle İlgili Paylaşımlarının Rolü." *The Turkish Online Journal Of Design Art And Communication* 11/4 (2021), 1403-1419.

Kılıç, Selim. "Sampling methods". *Journal of Mood Disorders* 3/1 (2013), 44. https://doi.org/10.5455/jmood.20130325011730

Kıral, Bilgen. "Nitel Bir Veri Analizi Yöntemi olarak Doküman Analizi". *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8/15 (2020), 170-189. https://dergipark.org.tr/tr/pub/susbid/article/727462

Mensching, Gustav. *Din Sosyolojisi*. çev. Mustafa Aydın. Litera-Türk, 3.Baskı., 2012.

Nerse, Serdar. "Dijital çağda kültürel dönüşüm: yeni sosyokültürel kimlikleriyle genç kuşağın eleştiri, ilgi ve beğenileri." *Medya ve Kültür* 3/1 (2023), 24-41.

Okumuş, Ejder. *Toplumsal Değişme ve Din.* İstanbul: İnsan Yayınları, 2015.

Okumuş, Selman. "Dijitalleşme ve Dini Pratikler: Bir Literatür Taraması". *TAM Akademi Dergisi*, 1. https://doi.org/10.58239/tamde.2023.03.006.x

Otto, Rudolf. *The İdea of The Holy,*. London: Oxford Üniversty Press, 1950.

Özer, İnan. "Toplumsal Gelişme-Değişme". *Sosyolojiye Giriş*. Ankara: Beta Yayınları, 2002.

Özipek, Bekir Berat. *Muhafazakarlık Nedir?* Ankara: Liberte Yayınları, 2017.

Ramazan Akkır. *Türkiye'de Muhafazakarlık*. İstanbul: Kutup yıldızı Yayınları, 2015.

Sarıkaya, Mehmet Emin. "Olumluluktan Arındırılmış Toplum Tipolojisi Bağlamında Mahremiyet: Tesettürlü Olmak". *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (2020), 841-858.

Subaşı, Necdet. *Din Sosyolojisine Giriş*. İstanbul: Dem Yayınları, 2014.

Subaşı, Necdet. "'Kutsal Tarih' ın Dini Sosyolojisi." *Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3/3 (2000), 63-83.

Şener, Sami. "Sosyal Medyanın Gençlerin Düşünce Ve Değerlerine Etkisi". *Akademik Platform İslami Araştırmalar Dergisi* 5/3 (2021), 529-553. https://doi.org/https://doi.org/10.52115/apjir.979579.

Tuncer, Berkay. *Dijitalleşme ve Gençlik: Pratikler, Deneyimler ve Gelecek Anlatıları.* Antalya: Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2025.

Turner S., Bryan (ed.). *Cambirdge Sosyoloji Sözlüğü*. İstanbul: Ketebe Yayınları, 1. Basım, 2006.

Türk Dil Kurumu. *Türk Dil Kurumu*. Türk Dil Kurumu, 2026. Profan kavramı nedir? https://sozluk.gov.tr.

Türkiye İstatistik Kurumu. *Hane Halkı Bilişim Kullanım Araştırması*. Türkiye İstatistik Kurumu, 2024. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2025-53925.

Ünal, Sevim - Er, Hamit. "Dijitalleşen Dünya ve Hedef Kitle Olarak Gençlik: Bir Meta Analiz Çalışması." *Şura Akademi* 6 (2024), 73-82.

Varsak, Osman. "Sosyal Medyanın Dinî Yaşantıya Etkileri: Bursa İl Merkezindeki Lise Öğrencileri Örneği". *Din ve Bilim - Muş Alparslan Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Dergisi* 5/1 (30 Haziran 2022), 87-108. https://doi.org/10.47145/dinbil.1116438

Weber, Max. *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*. çev. Milay Köktürk. Ankara: Bilge Su Yayıncılık, 2011.

Yazıcı, Tuba Nur. *Gençlerin Sosyal Medya Kullanım Sıklıkları İle Materyalistlik Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. İstanbul: Üsküdar Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, 2018.